

2/12/14 - Lee's Green & Green

found of 9/12/14 party

12/15/14 1908

891.99

UP-47

2011-07

ՀԵՂԻՆԻ ՄԵԼԻՔ-ՀԱՅԱՍՏԱՆ

891.99

10-47

ար

ՔԱՆՆ ՕՐ ԳԵՏՆԻ ՏԱԿ

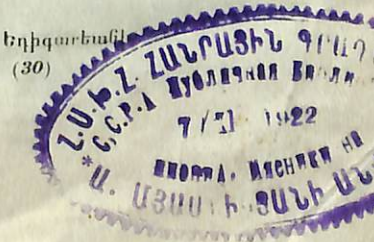
Հանրահանի պատվածը

ԻՐԱԿԱՆ ԿԵԱՆՔԻՑ

Արտատպւած «ՀԱՍԿԵՐ» ամսագրից

Թ Ի Ֆ Լ Ի Ս

Էլեկտրոնային տպագրութիւն, ՀԵՐԱՍԿԱՆ Ս. Պ. Եղիգորեանի
1908

43963

26-37

891.542.93 found on
847 260861 9000

VHS 2203 22/X/78

[illegible]

የሀገሪቱ ሀገራዊ ጥሬ ወጪ ስርዓት

Հանձնաժողովի պատմություն *

Իրական կեանքից

Նս բանում էի հանքի խորքում. գործիրովս բանդում էի ապառաժը: Ընկերս ծալապատիկ նստած ճրագը ձեռքին լույս էր անում:

Յանկարծ մեր ականջին հասաւ մի խուլ հեռաւոր
դղրդիւն:

—Ի՞նչ էր,—բացականչեց ընկերս, ոտի կանգնելով
մ/ախեսցած:

Մեր մօտից մի մարդ ահցաւ վազէվազ. նա հետմէր:

*) Քարածուխը յաճախ գտնուում է շատ խորը գետնի տակ, հաստ ու լայն շերտերով: Նախ մի երկար հոր են փորում իջնում մինչև առաջին շերտը, յետոյ առելի խորը մինչև երկրորդը, երրորդը: Այդ հորերից ամեն շերտումաջ ու ձախ գնում են անցքեր, որտեղ բանւորները քանդում են քարածուխը և փոքրիկ վազոններով հասցնում մինչև հորը: Վազոնները քաշում են մարդիկ կամ ձիեր: Քարածուխը հասցնում են մինչև հորն և այդտեղ դարդակում մեծ զամբիւղի մէջ, որ պարաններով իջնում բարձրանում է հորի մէջ: Այդ զամբիւղով իջնում վեր են ելնում նաև բանւորները: Անցքերը-գալերինները ամեն շերտում քանի գնում՝ ճիւղաւորւում են, Կրքեմն իրար հետ միաւորւելով: Պատերն ու առաստաղները պնդացնում են շատ անգամ փայտերով, որ փուլ չը գան ու չը ձլայնն բանւորին: Այդ ստորերկրեայ աշխարհում օդի մէջ գոյանում է քարածուխի խեղդիչ գազը. եթէ այդ գազը բռնկի, առաջ է գալիս պայթիւն, և վաճ այն հանքահանին, որ քնում է անցքերում ու չի կարողանում մի ուրիշ տեղով դուրս գալ լոյս աշխարհը:

Այս պատմութիւնը կազմելիս հեղինակը օգտուել է քանուոր-
ների այն ցուցմունքներից և տւած տեղեկութիւններից, որ
աղէտի առիթով լոյս տեսան ֆրանսիական լրագրոնների մէջ:

— Ի՞նչ էք կանգնել անշարժ, — գոչեց նա առանց կանգ առնելու — «չը լսեցիր... դադի պայթիւնը... Զուտ փախէ՛ք դուրս»։ Եւ անհետացաւ։ Նոյն վայրկեանին մեր ճրագներ հանգան և մենք թաղւեցինք թանձր խաւարի մէջ։ Օդը սաստիկ խեղդող դառաւ։

— Վազենք շուտ, ընկերներ, — գոչեցի ես։

Քարածուխի հանքի ընդհանուր տեսարանը

Գլխապատառ վազում ենք, սայթաքելով ամեն մի քայլափոխին։

Բայց ուր ենք վազում։ Մեր աջ ու ձախից ձգւում են անհաշիւ ուղորուն անցքեր, գալերիներ, որոնք նոյնպէս թաղւած են խաւարի մէջ։ Նրանց վրա գտնւում է նոյն տեսակ մուժ գալերիների մի ուրիշ շարք, ապա երրորդը, չորրորդը։ Ի՞նչպէս գտնենք մեր ճանապարհը այդ ահադին

լաբիրինտոսի մէջ, այս սոսկալի ստորերկրեայ աշխարհում, երբ զրկւել էինք նոյնիսկ մեր անբաժան ընկեր՝ յապտերի լոյսից։ Սովորական ժամանակ այդտեղ դէս ու դէնից լուսաւոր կէտեր են երևում, բանւորների յապտերները։ Իսկ այժմ... Մարել են մեր այդ կենսատու աստղիկները, իրանց հետը տանելով մեր կեանքն ու մեր յոյսերը։

Վազում ենք շարունակ։ Յանկարծ մեր առաջ թանձր ծուխի մի պատ է բարձրանում։ Մռայլ, գարշելի հոտ ունեցող խաւարը պատել է մեզ շորս կողմից, այրում է մեր դէմքերը։ Գլուխս պտտւում է գալիս։ Խեղդւելու վրա ենք։ Շտապով ետ ենք վազում այս դժոխքից։

Ես մտքումս դրել եմ անպատճառ աղատւեմ և աղատեմ ընկերներս։ Վճռել եմ՝ տանեմ բոլորին վերելիյարկը, հասցնեմ հանրահորի ստորոտը, որտեղից միշտ վեր են ելնում վազոնետները. այնտեղ կը նստենք նրանց մէջ և կը բարձրանանք վեր, դուրս։

Եւ մենք փորձեր ենք անում վերի յարկը ընկնելու։ Ճանապարհին նոր ընկերների ենք հանդիպում և նրանց էլ մեզ հետ տանում։

Բայց սուս, ուր որ գնում ենք, այդ անիծած գազերը անանցանելի պատնէշի նման մեր ճանապարհը կտրում են ու ետ հրում։

Միևնոյն տեղում չենք կարողանում մնալ, դէս ու դէն ենք նետւում, շրջում, պտտւում այդ մուժը հանրում, որը չի ուզում մեզ բաց թողնի ու պինդ բռնած պահում է մեզ իր ռալլ ճիրաններում։

Բոլորովին յոգնած՝ և յոյսս կտրած՝ ես մերքենարար ձեռքս տանում եմ գրպանս։

Ի՞նչ կայ այնտեղ. ժամացոյցս. մի հասարակ պարզ ժամացոյց, ժանգոտւած ու մաշւած, որի վրա հանքը մի անհնջելի զրոշմ է դրել։

Բայց զարմանալի է. այդ ժամացոյցը այժմ ինձ վրա մի տարօրինակ տպաւորութիւն է անում։

Նա միակն է այս քառսի մէջ, որ մի կանոնաւոր, խե-
լացի բան է ներկայացնում: Նա մեզ միացնում է ամբողջ
աշխարհի հետ: Նրա չըխկչըխկոցը զարմանալի կերպով
ինձ հանգստացնում է ու սիրտ է տալիս: Նա կենդանի
է, նա խօսում է: Նրա չըխկչըխկոցը կարծես ասում է ինձ.
«Պինգ կաց, սիրելիս, խելքդ մի կորցնի. հետեիր ինձ և
դու չես կորցնի ժամանակի թելը. ժամեր ու օրեր հաշ-
ւելով, դու կը կարգաւորես փրկութեանդ գործը և կա-
զատես»:

Այս այդ բարերար չըխկչըխկոցը:

Ինչքան նա սփոփել է մեզ բոլորիս մեր այդ 20 օր-
ւայ դերեզմանային դաժան կեանքի ժամանակ, երբ մենք
սաստիկ սովի, ծարաւի ու յոգնածութեան ազդեցութեան
տակ կատարեալ յուսահատութեան էինք հասնում: Ամեն
մէկը վերցնում էր նրան, շոյում, փայփայում, ախանջին
դնում, լսում ու անվերջ լսում, և չէր ուզում բնաւ բա-
ժանի: Կատարեալ երեխայ էինք դարձել:

Ես շուտ-շուտ ժամացոյցս լարում էի, որ չը կանգնի:

* *

Այսպիսով ժամացոյցիս չըխկչըխկոցը վերադարձրեց
ինձ սառնասրտութիւնս. ես ինձ նորից ուժեղ զգացի, ա-
մաշելով փոքրոգութիւնիցս:

— 2է, պէտք չէ որ յուսահատւեմ— ասացի ինքս ինձ.
— պէտք է մի ճար գտնեմ մեր գլուխը ազատելու:

Ընկերներս անշարժ պառկած էին յուսահատ: Վճռե-
ցի յոյսի մի նշոյլ վառեմ նրանց սրտում և ստիպեմ շարժ-
ւելու:

— Լսեցէք, ընկերներ, մեզ կանչում են. հանքը զար-
կում են.— գոչեցի ես:

«Հանքը զարկում են». ինչ գրաւիչ խօսքեր մեզ պէս
կորած, կեանքից կտրւած մարդոց համար:

Դա նշանակում էր, որ այնտեղ, վերևում, ուր որ
փայլուն արեգակը շոյում է երկիրը իր տաք ոսկեգօծ ճա-
ռագայթներով, այնտեղ արդէն մտածել են մեր մասին և
ամեն ջանք գործ են դնում մեզ ազատելու:

«Հանքը զարկում են». սա մի ձայն է, որ երաժշտու-
թիւնիցն էլ քաղցր է, որ իջնում է վերեւից պահապան
հրեշտակի նման մեր յոյսերը վառ պահելու և յորդորելու,
որ մենք համբերութեամբ տանենք մեր բոլոր նեղութիւն-
ները, մինչև որ մեր փրկիչները դան հասնեն մեզ:

Հանքը զարկելը հաղորդակցութեան մի միջոց է հան-
քում, իր տեսակի մի հեռախօս, ի հարկէ շատ աւելի
պարզ ու հասարակ. նրա միջոցով հանքահանները իմաց
են տալիս իրար, երբ մէկի հետ զժրախտութիւն է պա-
տահում, զարկելով այդ նպատակով շինւած խողովակը,
որ իրար է միացնում գալերիները: Նոյն բանն են անում
վերեւի յարկից՝ վտանգւածների մասին տեղեկութիւն ստա-
նալու համար:

Եւ տեսէք, ինչ տաքօրինակ բան է մարդու երեա-
կայութիւնը: Այդ կոչը, որ զոյութիւն չունէր, նրանք բո-
լորն էլ պարզ լսում էին:

Աբազ ոտի թռան, և նորից ճանապարհ ընկանք:

Գնում ենք անվերջ նեղ անցքերով, բարձրանում ենք,
իջնում, մագլցում, սահում:

Գալերիի վերի մասում մի ինչ որ պատնէշի ենք հան-
դիպում, Ձեռքերով շօշափում ենք և ամբողջ մարմնով
ցնցւում: Դա գիակների մի ամբողջ դէպ է՝ կուտակւած և
դէս ու դէն ցրւած:

Գիակները դեռ ստուած չէին: Պարզ էր, որ մեր գա-
լուց քիչ առաջ էին մտել իրանց յաւիտենական բունը:
Խեղճեր. երեւի նրանց բանելու տեղը շատ մօտիկ է եղել
պայթումի տեղից և մեղանից շուտ են ենթարկւել վատ
զազերի ազդեցութեանը: «Անշուշտ մեզ էլ նոյն վիճակն
է սպասում մօտ ապագայում», մտածում եմ ես և դար-
ձեալ ցնցւում:

Շտապով թողնում ենք այդ սոսկալի վայրը և գնում...
անվերջ գնում:

Ոտներս տանում են ինձ բոլորովին մեքենաբար. էլ
չը գիտեմ թէ ո՞րտեղ ենք գտնւում մենք, ուր ենք դնում:

Մտքերս չեմ կարողանում կենտրոնացնել մեր զրութեան վրա, որ որոշեմ անելիքս: Շարունակ մտածում եմ իմ սիրելիների մասին. արդեօր բախտ կունենամ նրանց նորից տեսնելու: Ինչքան լաց է լինում երեւի կինս՝ փորրիկիս երկած, ինձ անշուշտ կորած համարելով:

*
* *

Բոլորս լուռ ենք, տխուր մտածմունքների մէջ խորասուզւած:

Ճնշող լուրժեան մէջ ականջիս հասնում է մի ինչոր հեկեկանք: Ես սթափւում եմ:

— Այդ ով է լաց լինում:

Դա փորրիկ Յովհաննէսն էր, մեր ամենափորրիկ տասր տարեկան հանրահանր: Պայթման ժամանակ նա

վայր էր ընկել, կոտորել էր իր լամպը ու սառնիկ ցաւացրել գլուխը:

Սկզբում ահից ցաւը չէր զգացել, բայց այժմ քիչ հանգստանալուց յետոյ զգում էր վէրքը և կանչում մայրիկին, որ այնքան լաւ գիտէր կապել նրան, խնամել:

Երեխայի արտասուքը այս մութը դժոխքում, ինչպէս մի հրէշային բան, տանջում էր ինձ: Ես մի զայրոյթ էի զգում այն անձերի դէմ, որոնք ուղարկել էին այս թոյլ փորրիկ արարածին այստեղ աշխատելու, այսքան շուտ ենթարկելով նրան կեանքի բոլոր հարւածներին:

— Համբերիր մի քիչ, — ասում եմ ես, շոյելով նրա գլուխը: — Շուտով դուրս կը գանք հանքից, վէրքդ կը կապեն, և կը լաւանաս:

Երեխան լուռ է: Բայց ահա մի ուրիշը, արդէն մի չափահաս բանուր, սկսում է մրթմրթալ բթի տակ:

— չը, դու ինչ ունես:

— Ի՞նչու խաբեցիր, որ հանքը զարկում են: Հապա ռրտեղ է, եթէ զարկում էին:

— Առաջ զարկում էին, հիմա չեն զարկում: Ի՞նչ կայ որ: Ինձ այդպիսի դէպք պատահել է արդէն մի անգամ:

Եւ ես նրանց մի ամբողջ պատմութիւն եմ ասում մի չեղած դէպքի մասին, միայն թէ մի ձայն խանդարի բոլորիս ճնշող լուրժիւնը:

Այսպէս խօսելով շարունակում ենք ճանապարհը: Յանկարծ մեր առաջ մի բան է շարժւում մթութեան մէջ: Եւ լսում է մի ձայն, մի սարդկային ձայն, որի մէջ մի անսահման ուրախութիւն էր հնչում:

— Ահա, ահա, գալիս են մեզ ազատելու:

Այդ մի ձայնից յետոյ լսում է երկրորդը, երրորդը: Նրանք հինգ հոգի են այնտեղ: Տեղներիցը վեր են կենում և ուրախ ուրախ դէպի մեզ են գալիս:

Մթութեան մէջ փնտրում ենք իրար, ձեռներս պարզած, աչքակապուկի խաղացող երեխաների նման, ու ասում ենք մեր անունները: Եւ յայտնում ենք նոյնպէս,

որ մենք էլ նրանց նման հանքի դժբախտ բանտարկեալներն ենք: Դժուար է նկարագրել խեղճերի յուսահատութիւնը: Պայթիւնից յետոյ նրանք այնպիսի ծանր ճնշւած դրութեան էին հասել, որ կատարելապէս կորցրել էին մտածելու, խորհելու ու իրանց ազատութեան համար մի բան ձեռնարկելու ընդունակութիւնը: Նրանք ընկել էին գետին ու մնացել անշարժ, իրանց բոլորովին կորած համարելով: Ես նրանց էլ առաջարկեցի, որ մեզ հետ միանան ու գնանք միասին ելքը փնտրելու:

* *

Անցնում են երեք երկար դաժան օրեր:

Թափառումների ժամանակ ընկերների մի նոր խմբի ենք հանդիպում: Նրանց մէջ գտնուում է Պրիւփօն, որին հանդիպելը ինձ մեծ ուրախութիւն է պատճառում: Պրիւփօն շատ հմուտ ու փորձառու բանուոր է: Արդէն 33 տարի է, որ նա աշխատում է մեր հանքում, ուր նա մտել էր դեռ 7-ը տարեկան հասակում: Նա ճանաչում է հանքը իր հինգ մասների պէս. գիտի նրա բոլոր անցքերը ու ամեն մի ծակ ու ծուկը: Նրանից աւելի լաւ ընկեր չի կարելի երեւակայել այս դժուար հանգամանքներում, մանաւանդ աչքի առաջ ունենալով նրա սառն, չընկճող բնաւորութիւնը, նրա խելացի առողջ դատողութիւնը: Նա իր փորձառութեամբ, ես իմ գիտութիւնովս (ես միակն էի, որ աւարտել էի հանքային դպրոցի ամբողջ դասընթացը), մենք միացած ուժերով դուրս կը բերենք եր ընկերներին այս փորձանքից:

Պրիւփօի հետ խորհուրդ արինք մեր անելիքի մասին: Վճռեցինք առժամանակ դադարեցնենք մեր թափառումները, թողնենք վերեւի յարկը հասնելու ապարդիւն ջանքերը, մինչև որ անցնեն ու ցրեն այնտեղ գտնուող գազերը: Իսկ առայժմ լաւ է մի բիշ հանգստանանք և զբաղւենք մեր ներկայ դրութիւնը բարւոքելու խնդրով:

Ամենից շատ մեզ տանջում էր ուտելիք ճարելու հարցը:

Մինչև այդ ըռպէն բաղցր այնքան էլ չէինք զգացնել շնորհիւ մեր լարւած ջղերի: Բայց առաջին օրերի յուզումը որ անցաւ, բաղցր վրա հասաւ իր սարսափելի տանջանքներով: Ստամոքսը կտրուկ կերպով ուտելիք էր պահանջում. մկանուներն էր ուժգին կծկում էին: Անհրաժեշտ էր մի բան ուտել մեր ուժերը պահպանելու համար:

Բայց ի՞նչ ուտէինք:

Հետներս ունեցած կերակուրը թողել էինք մեր բանելու տեղումը և այժմ չէինք կարողանում գտնել:

Յանկարծ յիշում ենք հանքի փայտէ շինւածքը, այն փայտերը, որոնք ամուր ցանցով պատում են անցքերի պատերն ու առաստաղը և պահպանում են փուլ գալուց: Եւ մենք սկսում ենք եղունգներով քերթել այդ ցանցի կաղնին, պոկում ենք նրա կեղևը, սաստիկ արիւնդ տելով մեր մատները: Դնում ենք այդ կեղևը մեր բերանը ու թրով լաւ թրջելուց յետոյ ծամում, փափկացնում, դարձնում ծամօնի նման մի բան:

Սակայն զրանից յետոյ դալիս է դործի ամենադժուար մասը, այդ մեր շինած ծամօնը կուլ տալու հարցը: Այդ ծամօնը սաստիկ ծակոտում էր մեր կոկորդը, բայց մարդս ամեն բանին ընտելանում է, և տեսէր որ մեղանից ոչ մէկը սիրտը չը թափեց այդ տարօրինակ կերակուրից:

Ջրի հարցը աւելի աջող լուծւեց: Պրիւփօն յայտնեց, որ մեղանից ոչ էլ այնքան հեռու մի աղբիւր էր գտել: Մենք բուռն ուրախութեամբ ընդունեցինք այդ գիւտը, մեր խորթ-մայր հանքի այդ անսպասելի նւէրը, բանի որ ծաւալից աւելի էինք տանջւում բան սովից: Այնուհետև մենք ամեն օր դնում էինք հերթով աղբիւրը— ջրի թանկագին կաթիլները հաւաքելու:

Մեր սոված փորը «կշտացնելով» հանդերձ՝ չէինք մոռանում անշուշտ և մեր զլխաւոր հոգսը՝ փրկութեան գործը. և ամեն օր դնում էինք փորըրիկ հարթակը, որտեղից դէպի վեր էին բարձրանում հաղորդակցութեան խողովակները, և հերթով «զարկում էինք հանքը» ու զար-

ժկում, այն լեւենթ յոյսով, թէ զուցէ վերեւից մեզ լսեն ու
գան փրկութեան: Բայց աւանդ:

* *

Պրիւփօի խմբում կար մի ձի, որը բաժանում էր մեզ
հետ մեր բոլոր զրկանքները:

Այդ ձին պայթումի ժամանակ տանելիս էր եղել ա-
ծուխով լի սայլակը հանքի խորքից դէպի հանքի հորը և
այդպէս էլ մնացել էր ճանապարհին, հեռու իր ախոռից:

Արդէն ութը տարի էր, որ ձին անում էր իր այդ
աշխատանքը, իր մշտական անցուդարձը հանքի խորքում:
Ութը տարի է՞ր, որ նա արեգակի լոյսը չէր տեսել, ապ-
րելով շարունակ հանքում: Եւ նա այնքան ընտելացել էր
իր այդ միակերպ կեանքին, որ իրան շատ վատ էր զգում
այժմ, երբ շուրջը ամեն ինչ դադարել էր աշխատելուց:
Նա անհանգիստ կերպով շարժւում էր, մօտենում էր մեզ,
կարծես ուզում էր մեզ հարցնի, թէ ինչ է կատարւում
իր շուրջը, ինչու էլ չենք լծում իրան ածուխով լի
սայլակին, չենք տանում դէպի հանքի հորը, որտեղից
ածուխը բարձրացնում են վերև, դուրսը, կամ վեր-
ջապէս ինչու չենք հասցնում իրան ախոռը, որտեղ իր հա-
մար շատ դարի կայ, մինչդեռ այստեղ ինքը պիտի սոված
մնայ:

Ախոռը, աւանդ, գտնւում էր վերելիյարկում, դուրսելի
մօտ, որը մեզ համար էլ մնում էր անհասանելի:

Խեղճ ձին սաստիկ քաղցած էր. արդէն ութ օր էր,
որ նա ոչ մի բան չէր կերել. և ինչ կարող էինք մենք
տալ նրան, հազիւ մի բանի կաթիլ ջուր միայն...

Մեզ սաստիկ տանջւում էր խեղճ անասունի ողբալի
զրութիւնը — մենք անվերջ շոյում էինք նրա վիզը ու
ասում:

«Ինչ արած, սիրելիս, այսպէս դառն է մեր բոլորիս
վիճակը — դու էլ մեզ հետ պիտի տանես մեր ծանր լուծը»:

Եւ ձին կարծես հասկանում էր մեր այդ խօսքերը,
ու տխուր խրխնջալով վերադառնում էր իր տեղը:

Մեր բանտարկութեան իններորդ օրը ձիու խթանչոցը
աւելի ողբալի դարձաւ: Սիրտս ճաքում էր, նրա հաւա-
չանքները լսելիս: Ես զգում էի, որ ձին արդէն սատկե-
լու վրա է:

Բայց խղճալու զգացմունքի հետ միասին իմ մէջ զարթ-
նում էր մի ուրիշ զգացմունք ևս, որը այնքան զարշելի
էր, որ նրանից սարսուռ էր անցնում ամբողջ մարմնովս:
Ես սարսափած դառնու լ ընկերներիս կողմը՝ մտա-
ծելով, չը լինի թէ նրանք նկատեն կամ աւելի շուտ՝ զգան
իմ սոսկալի միտքը: Ինձ թւում էր, թէ մթութեան մէջ
անգամ նրանք պիտի կարողանան կարգա հսիս դրոշ-
մըւած յանցաւոր միտքը:

Սակայն ընկերներս էլ զարմանալի խոր լռութիւն
էին պահում. մի ինչ որ ծանր ճնշող լռութիւն, որ խօսքից
աւելի արտայայտիչ էր, որ ցոյց էր տալիս, թէ բոլորիս
մտքերը պաշարել էր միևնոյն յանցաւոր դիտաւորութիւնը:

Նորից լսեց ձիու ծանր հաւաչանքը. նա մեզ կար-
ծես օգնութեան էր կանչում, որ գնանք մօտը, թեթեաց-
ներ իր տանջանքները: Ձէ որ այդքան տարիներ ընկերներ
ենք եղել, միասին քաշել ենք շարքաշ կեանքի ծանր լուծը:

Բայց... Ընկերական զգացմունքը արդէն մեռել էր մեր
սրտերի մէջ: Մենք այլևս մարդիկ չէինք: Ամէն մէկս մի-
մի գազան էինք դարձել, գազան, որը պատրաստւում է իր
որսին մահացու հարւած հասցնելու:

Ձին թուլանում էր:

Պէտք է շտապէինք, թէ չէ մեր առաջ մի անշունչ դիակ
պիտի գտնէինք:

Բոլորս մի անգամից ոտի ելանք, կարծես մի անյայտ
հրամանով, ու գաղտագողի քայլերով խոր լռութեան մէջ
ուղևորւեցինք դէպի այն կողմը, որտեղից հասնում էին
մեզ ձիու թոյլ հաւաչանքները:

Ահա և նա:

Մեզանից մէկը կաստելը, վերջրեց լծակը, գտաւ ձիու
ճակատի ոսկորը ու մի ուժեղ հարւածով անշնչացրեց նրան:

Մենք սաստիկ քաղցած էինք: Արդէն ինը օր էր, որ բացի կաղնու կեղեկից մենք բան չէինք կերել:

Եւ մենք բոլորս էլ ազատ գայլերի նման ձիու վրա թափեցինք, իրար բռնելով մթութեան մէջ և սկսեցինք պատառուտել նրա դեռ տաք մարմինը:

Մեր քաղցը յագեցնելուց յետոյ, ձիու դիակը քաշեցինք ինչքան կարելի էր հեռու մի անկիւն և տախտակներով ծածկեցինք:

Ձին նոր էր սատկել, բայց նրա միսը արդէն հոտում էր, շնորհիւ մեզ շրջապատող զգւելի օդին, որը ամեն ինչ ապականացնում էր...

Օրը մէկ անգամ մօտենում էինք այդ դիակին, տախտակները բարձրացնում, պատռում նրա մսից մի-մի կտոր ու աչսպիսով յագեցնելով մեր քաղցը՝ շտապով հեռանում:

Օրերն անցնում են իրար ետեկից առանց մեզ որեւէ նորութիւն բերելու:

Անշարժ պառկած մէջքիս վրա, մտածում եմ, և մըտքերս վազում են ազատ ու ճկուն, անարգել կերպով անցնում են բոլոր փուլ եկած ճանապարհները և հսկարտ գուրս են գալիս լոյս աշխարհը:

Իմ առաջ անցնում է իմ բոլոր կեանքս իր վշտերովը և ուրախութիւններովը: Եւ ինչ բիշ են ուրախութիւնները համեմատած վշտերի հետ:

Ինչ գաժան է իսկապէս հանքահանիս կեանքը: Այդ ես գգում եմ մանաւանդ այժմ մեր ծանր կացութեան մէջ:

Մեր կեանքի կէսը մենք անց ենք կացնում այս մութը, խոնաւ տեղերում՝ լոյսից, թարմ օդից զրկւած, աշխարհից կտրւած. շարունակ մեր ծանր աշխատանքով զբաղւած, մի աշխատանքով, որի ժամանակ ամեն մի վայրկեան մահւան վտանգ է սպառնում:

Երբէք մենք փտտահ կերպով չենք կարող տսել, որ երեկոյեան կը վերադառնանք տուն, ընթրիքի: Վտանգը Դամոկլեան սրի պէս միշտ կախւած է մեր գլուխներից:

Կամ հրդեհ է լինում, կամ գազի պայթիւն, կամ որեւէ տեղ զաւերին է փուլ գալիս և բոլորին թաղում փլածների տակ:

Իսկ այնտեղ վերև ահադին ընտանիքներ մնում են սոված, անտէր, անօգնական:

Ամենայաջող հանգամանքներումն անգամ ինչքան մաշում է մեզ այդ կեանքը, ինչքան հիւանդութիւններ է առաջ բերում, ինչպէս վաղաժամ ծերութիւն:

Եւ ինչ վճար ենք ստանում այս տաժանակիր աշխատանքի համար: Հազիւ այնքան, որ կարողանանք մեր գոյութիւնը պահպանել՝ այդ չարբաշ աշխատանքը շարունակելու համար:

Իմ սրտիս մէջ ծնունդ է առնում և ուժեղանում է մի բուն բողոք, բողոք աշխարհի ցոսկալի անարդարութեան դէմ, որի շնորհիւ մեծամասնութիւնը աշխատում է, բրտինք է թափում, կեանքը կաթիլ կաթիլ մաշում է, փոքրամասնութեանը քաղցը ապրուստ վայելիլ տալու համար:...

Յիշում եմ մեր աշխատանքի տունը, որտեղ բոլորս հաւաքւում էինք. խորհում, վիճում, մեր պրութիւնը բարւոքելու համար, մեր խախտած իրաւունքները ձեռք բերելու համար:

Յիշում եմ այն խօսքերը, որ փորագրւած են տան մուտքի վրա. «Բանւորները իրանք իրանց սեփական ջանքերով պիտի ձեռք բերեն իրանց ազատութիւնը»:

Այս խօսքերը աչքերիցս չեն հեռանում. նրանք փայլում են իմ առաջ մթութեան մէջ հմայիչ փայլով և մի քաղցր յուզում առաջ բերում:

Այո, դա հազար անգամ ճիշտ է. այս անցքից էլ պիտի ազատւենք մեր սեփական ջանքերով. չը պիտի մնանք ձեռները ծալած, սպասելով, մինչև որ վերեկից գայ ցանկալի օգնութիւնը, մանաւանդ որ ամենեկին յոյսս չէի դնում հանքի վարչութեան վրա: Ձէ որ նրա առաջ գրւած էին հանքի շահերը: Հանքը պէտք էր պաշտպանել հրդեհից. այդ խնդրի հետ կապւած էր ամբողջ երկրի արդիւնա-

գործութիւնը, հազարաւոր ընտանիքների գոյութիւնը: Իսկ ինչ գին ունի մի քանի բանւորների կեանքը, քանի որ նրանց փրկելու համար տհաճին զոհաբերութիւններ է հարկաւոր անել և զուցէ նոյն իսկ մարդկային նոր գոհեր տալ:

Եւ վերջապէս ո՞վ կարող էր ենթադրել, որ կարող էին մի քանի մարդ ողջ մնալ այդ ընդհանուր աւերման մէջ: Դա քիչ էր հաւանական:

Եւ զարմանալի բան. ինչքան սուղի սաստկանում էր իմ մէջ այն համոզմունքը, որ ոչ մի տեղից օգնութիւն չը պիտի ստանանք, այնքան աւելի սաստկանում էր և վստահութիւնս դէպի Դոմ ուժերս, և իմ մէջ բուռն ցանկութիւն էր ծնունդ առնում ամբողջ աշխարհը կռիւ հրաւիրելու:

* *

Մտածմունքներս յայտնում եմ Պրիւօին: Նա ինձ հետ միանգամայն համաձայն է: Երկուսով ըսկսում ենք մտածել, թէ ինչ ձեռնարկէնք:

Մինչև այժմ վերևի յարկը բարձրանալու փորձերը անաջող էին եղել, որովհետեւ զազերը անտանելի պատնէշի նման մեր առաջը կտրում էին: Հարկաւոր էր դարձեալ փորձել, մի գուցէ այդ զազերը ցրել են արդէն:

Յայտնում ենք մեր ընկերներին, որ լաւ է մեր բախտը փորձենք ու կրկին ճանապարհ ընկնենք:

Բայց նրանք մի մեծ աղմուկ են բարձրացնում:

— Ի՞նչպէս. նորից գնանք, որպէսզի մի նոր փորձանքի մէջ ընկնենք: Զէ, եզրայրներ, լաւ է մնանք այստեղ հանգիստ, սպասենք, մինչև որ մեր ինժինեւրները գան, մեզ այստեղից դուրս բերեն:

Նրանք վճռական կերպով յայտնում են, որ տեղներիցը չեն շարժւի և նոյնիսկ աւելի լաւ են համարում մեռնեն:

Արիւնս գլուխս խփեց:

— Թշուառականներ, — բղաւեցի ես բռունցքներս սեղմելով:

Մի բոպէ պատրաստ էի յարձակւել նրանց վրա, նրանց գլուխները ջախջախելու:

ՀՀ Ազգային գրադարան

NL0401316

43063